УДК 343.91

К. Д. КУЛИК

***Катерина Дмитрівна Кулик,** аспірантка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ТИПОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦІВ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Питання типології та класифікації в тому чи іншому аспекті цікавить багатьох учених, у тому числі й кримінологів. Виділення типів злочинців, що вчиняють розбещення неповнолітніх, дасть більш чітке уявлення про особистість злочинців цього виду. Результатом буде вдосконалення планування запобіжних заходів щодо розбещення неповнолітніх як на груповому, так і на індивідуальному рівнях.

Метою статті є узагальнення наявних у кримінологічній науці розробок щодо типологізації осіб, які вчиняють злочини проти статевої свободи та недоторканості взагалі та статеві злочини проти неповнолітніх зокрема, вивчення психологічних підходів щодо класифікації та типології осіб із сексуальними відхиленнями, а з урахуванням проведеного автором дослідження осіб, які вчинили розбещення неповнолітніх, виявлення їх специфічних особистісних рис та побудова типології особистості злочинців означеного виду.

При дослідженні цього питання необхідно визначитися із термінологією. Під *класифікацією* розуміють особливий випадок застосування розмежування понять, деяку сукупність групувань. Зазвичай у якості основи розподілу обирають ознаки, які є суттєвими для предмету. Досліджена в цьому випадку класифікація виявляє суттєві подібності та відмінності між предметами та має пізнавальне значення[1]. Такої ж думки дотримуються й А. Г. Кальман та І. О. Христич, наголошуючи, що класифікація – це систематизований розподіл явищ та об'єктів на певні групи, класи та рівні на основі їх схожості або відмінності[2]. *Типологія* – це метод пізнання, в основі якого лежить систематизація об'єктів та їх групування для побудови узагальненої, ідеалізованої моделі або типу явищ за допомогою упорядкованого опису та роз'яснення сукупності досліджуваних об'єктів[3]. Тип – це форма, що складає основу ряду розхожих чи споріднених індивідів[4], зразок, який виражає загальні, суттєві риси певної групи предметів, явищ, зокрема, характерні соціальні риси якої-небудь певної частини конкретного колективу (групи, класу)[5]. Глибоке пізнання людини можливе лише після виокремлення типів особистості за кількома, притаманними їм, ознаками, узятими в поєднанні. Ми погоджуємося з думкою тих авторів, які вказують, що класифікацію може бути здійснено шляхом угрупування (за однією або декількома ознаками), а типології дають більш глибоку характеристику різних контингентів злочинців і будуються на істотних ознаках, котрі причинно пов'язані зі злочинною поведінкою[6]. Типологізацію необхідно проводити з урахуванням таких методів теорії пізнання, як системний підхід до вивчення окремих об'єктів і явищ, висування гіпотез та моделювання[7].

Типологія злочинців являє собою різновид класифікації осіб, які вчиняють злочини, що дозволяє певним чином систематизувати за найбільш суттєвими для наукового аналізу ознаками. Як зазначає Ю. О. Воронін, у порівнянні з класифікацією кримінологічна типізація являє собою більш високий рівень абстракції. А на відміну від класифікації вона не тільки констатує те, що властиво особистості злочинця, а й немов проектує її в майбутнє[8]. Таким чином, класифікація представляє собою розподіл злочинців за одним певним критерієм, наприклад, за статтю, віком, родом занять, освітою тощо. Типологія ж здійснюється за кількома ознаками, взятими у поєднанні.

Кримінологія при вивченні особистості злочинців тісно пов'язана з психологією та орієнтується на провідні дослідження цієї науки, використовуючи їх для пізнання феномена особистості злочинця.

У психології існує велика кількість розподілів особистості за різними підставами. Так, великого поширення набув індикатор типів особистості Бриггса-Майерса, відповідно до якого існує чотири основних типи: 1) інтуїтивно-розумовий; 2) інтуїтивно-емоційний; 3) сенсорно-розумовий; 4) сенсорно-сприймаючий[9]. І. П. Павлов сформував три типи особистості залежно від участі першої чи другої сигналізуючої системи в координації життя людини: 1) особистість-мислитель; 2) особистість-художник та 3) змішаний тип. Важливого значення у практичній діяльності психологів набуває оцінка властивостей особистості за результатами психодіагностики Х. Айзенка, Дж. Кеттел, К. Юнга та інших. Кожен із представників таких типів орієнтований на певні моделі поведінки, способу подачі і сприйняття інформації, тактики реагування на проблемну ситуацію.

У кримінологічній науці вперше типологію злочинців розробив Ч. Ломброзо у своїй науковій праці «Злочинна людина» (1876), поділивши злочинців на такі типи: 1) природжені злочинці; 2) «злочинці унаслідок божевілля»; 3) злочинці за пристрастю, до яких відносив й політичних маніяків; 4) випадкових злочинців.

Тип злочинця виражає якісну однорідність істотних характеристик багатьох злочинців такого виду і дозволяє проаналізувати особистість з урахуванням кількох груп ознак, узятих у поєднанні. Досить важливим є врахування мотивів, якими керується особа. Відмежування типу особистості злочинця на рівні уза-

© К. Д. Кулик, 2015

гальненого образу (моделі) є необхідним для раннього розпізнавання криміногенної особистості, виявлення особистісних причин вчинення злочину, прогнозування ймовірності вчинення в майбутньому кримінальних правопорушень, а також індивідуального профілактичного впливу на особистість[10].

Типології злочинців присвячено багато наукових праць. Такі відомі кримінологи, як А. І. Алексєєв, Ю. М. Антонян, Ю. Д. Блувштейн, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, А. І. Долгова, І. І. Карпець, В. Н. Кудрявцев, А. Б. Сахаров та інші, збагатили наукові знання в галузі вивчення особистості злочинців.

Найбільш поширеною типологією злочинців у вітчизняній кримінології є та, в основу якої покладено два системоутворюючих критерії: 1) характер антисуспільної спрямованості особистості злочинця та зміст мотивації злочинної поведінки та 2) ступінь глибини й стійкості криміногенної мотивації[11].

За першим критерієм усіх злочинців поділяють на п'ять основних типів: 1) корисливий; 2) насильницький; 3) корисливо-насильницький 4); дезорганізований та 5) необережний тип.

За другим типологічним критерієм, тобто в залежності від ступеня глибини антисуспільної спрямованості особистості злочинців виокремлюють типи: 1) випадкових злочинці; 2), ситуаційних злочинців; 3) нестійких злочинців; 4) злісних; 5) особливо злісних злочинців[12].

Ця типологія стала фундаментом для класифікації злочинців взагалі та злочинців, що вчиняють окремі види злочинів. Деякі вчені доповнюють дану типологію авторськими концепціями та критеріями, що, безумовно, має позитивне значення для загальнонаукового розвитку кримінологічної науки.

Цікавою є система типологічних критеріїв, запропонована А. П. Закалюком. Він виділяв наступні критерії розподілу злочинців: 1) характер антигромадського спрямування (сферу умов суспільного буття, де проявляється це спрямування); 2) інтенсивність антигромадського спрямування (виділяються типи осіб з більшим або меншим ступенем його прояву); 3) стійкість антисуспільного спрямування (особи з тривким або нетривким антисуспільним спрямуванням); 4) рівень (глибину) антисуспільного спрямування, у відповідності до якого пропонується виділяти асоціальний, антисоціальний та суспільно небезпечний типи особистості злочинців. Відповідно до вищенаведених критеріїв усіх осіб науковець поділяє на наступні типи: а) некримінальний – у випадках антисуспільної не протиправної або протиправної, але не злочинної поведінки в поєднанні з відсутністю великої імовірності криміналізації в майбутньому; б) передкримінальний – з таким же характером поведінки, але високим ступенем можливості підвищення його суспільної небезпеки та вчинення злочину; в) кримінальний – після вчинення злочину й за наявності високої імовірності його повторення у майбутньому[13].

Також, слушною є позиція А. Ф. Зелінського, який в якості підстав для типологізації особистості злочинців брав до уваги їх психологічні властивості. Узявши за основу класифікацію особистостей, запропоновану А. Ф. Лазурським, автор за морально-поведінковою основою всіх злочинців пропонував поділити на: а) розсудливих (обачливі егоїсти, лицеміри); б) слабовільних (апатичні, непристосовані); в) імпульсивних (безладні імпульсивні, афективні); г) афективних (зосереджено жорстокі, озлоблені)[14].

Проаналізовані типології побудовані на загальних та кримінологічно значущих характеристиках осіб, що вчинили суспільно небезпечні діяння, і складають підвалини для типологічного розподілу злочинців, які вчиняють конкретні злочини.

Спеціалізовану типологію осіб, що вчинили сексуальні злочини взагалі та проти неповнолітніх зокрема, вивчали такі вчені, як, Ю. М. Антонян, Г. С. Васильченко, В. П. Голубєв, В. В. Кришталь, Ю. Н. Кудряков, В. А. Мішота, Ю. А. Решетняк, О. В. Синєокий, І. Ушакова та інші. Цими дослідниками були сформульовані авторські типології сексуальних злочинців, педофілів та осіб, що вчиняють злочини сексуального спрямування проти неповнолітніх.

Ю. М. Антонян разом з В. П. Голубєвим та Ю. Н. Кудряковим провів дослідження зґвалтувань та винних у їх скоєнні осіб і в результаті розподілив їх на наступні типи ґвалтівників: 1) полюючий (раптово нападаючий з метою зґвалтування на незнайомих жінок); 2) регресивний (вчиняє зґвалтування дівчат-підлітків 7–14 років); 3) тотально-самостверджувальний (вчиняє зґвалтування жінок і в той же час вбивства або нанесення тілесних ушкоджень чоловікам, які знаходилися поряд з ними); 4) конформний (вчиняє зґвалтування під впливом групи); 5) афективний (вчиняє зґвалтування малолітніх дівчат (до 7 років) та жінок похилого віку); 6) імпульсивний, або ситуативний (вчиняє зґвалтування в ситуаціях, суб'єктивно оцінюваних як сприятливі); 7) знехтуваний (людина з розумовими вадами та іншими фізичними та психічними аномаліями, через що вона не може задовольнити свої статеві потреби звичайним шляхом, тому застосовує насильство); 8) пасивно-ігровий (вчиняє зґвалтування у зв'язку з сексуально-провокаційною поведінкою жінок та власним невмінням знайти вихід із ситуації, яка склалася) та 9) сценарійний тип (до цього типу відносять серійних сексуальних вбивць, які вчиняють злочини тривалий час за певним сценарієм)[15].

Д. Д. Ісаєв, пропонує такі типи ґвалтівників: «імпульсивний», «завойовник» та «ґвалтівник-садист»[16]. Г. С. Васильченко та Ю. А. Решетняк за сексуальною мотивацією поведінки виділяють: 1) легковажно-безвідповідальний тип – незрілі, інфантильні, інтелектуально обмежені особи із негативною соціальною аутоідентичністю; основний мотив – самоствердження; 2) агресивно-егоїстичний тип – індивіди із психопатією, яким притаманне спонтанне підвищення напруженості, агресивний афект, переоцінка значущості власної особистості й агресивності навколишньої соціальної сфери; основний мотив – самоактуалізація; 3) агресивно-аверсійний тип – який характеризується негативним ставленням до жінки і основним мотивом має приниження, підкорення жертви; 4) «тип, що підкоряється – пасивні і безініціативні особи; основний мотив – наслідування (групові зґвалтування); 5) генітальний тип – у осіб, для яких почуття ерекції служить сигналом

до здійснення статевого акту; основний мотив – одержання оргазму; 6) гомеостабілізуючий тип – діє під впливом дискомфорту, що порушує стан нервової урівноваженості; його основний мотив – зняття сексуальної напруги; 7) девіантофільний тип – має порушення психосексуальної орієнтації; основний мотив – задоволення девіантного потягу»[17].

Відповідно до поведінки сексуальних злочинців С. Ю. Лукашевич виділяє такі їх типи: 1) раптовий ґвалтівник (умисел на вчинення сексуального злочину виникає раптово під впливом зовнішніх обставин); 2) «шукаючий» (має умисел, при цьому підшукує жертву та найвигіднішу ситуацію для вчинення зґвалтування); 3) плануючий (самостійно створює конкретну життєву ситуацію вчинення цього злочину щодо конкретної жертви); 4) патологічний (має відхилення психічної та/або сексуальної сфери)[18].

О. В. Синєокий пропонує типологію особистості сексуальних злочинців у відповідності до ціннісно-орієнтованої деформації особистості, змісту спрямованості і особливостей психорегуляції. Він виділяє: а) асоціальний тип сексуального злочинця (менш злісний), який відзначається несформованою системою позитивних ціннісних орієнтацій та позитивних установок, які можуть утримувати його від можливої протиправної поведінки у конфліктних ситуаціях; б) антисоціальний тип сексуального злочинця (злісний) притаманний «професійному» злочинцю, який проявляє постійну готовність до вчинення сексуальних злочинів; в) «випадковий» тип особистості сексуального злочинця, який пов'язаний із дефектами психічної саморегуляції.

Автор також визначає шість типів криміногенної особистості сексуального злочинця: 1-й тип характеризується стійким кримінальним потягом, спрямованим не тільки на результат, а й на процес насильницького сексуального злочину; 2-й тип відзначається схильністю до злочинного способу задоволення сексуальної потреби, впевненістю у «сприятливому» результаті та звичністю застосування злочинного способу для задоволення сексуальної потреби; 3-й тип характеризується прийняттям злочинної мети і способу її досягнення за вкрай сприятливих зовнішніх умов і максимальної особистої безпеки; у 4-го типу наявне переживанням власної сексуальної потреби як непереборної, безсумнівне прийняття злочинного способу дій з огляду на обставини, які за його суб'єктивною оцінкою ситуації як безвихідної, змушують діяти саме так; цей тип розглядає сексуальний злочин у виді ризикованого, але припустимого діяння; 5-й тип має схильність до імпульсивних, реактивних злочинних дій, які вчиняються на фоні як нормального, так і зміненого психічного стану (сексуальне або емоційне збудження, стрес), а також у стані сп'яніння; ці особи вчиняють злочини, поєднані із вандалізмом; 6-й тип характеризується легким прийняттям злочинної мети та способу під вирішальним впливом референтних осіб і відзначається екстрапунктивністю – перекладанням вибору рішення щодо вчинення злочину на інших осіб (групові зґвалтування)[19].

Типологія злочинців, що вчиняють статеві злочини проти неповнолітніх, досі не розроблена на такому науковому рівні, при якому можливо б було її використати для цільового запобігання злочинам сексуального характеру проти неповнолітніх. Дії осіб, винних у вчиненні цих злочинів, підпадають під об'єктивну сторону декількох статей Кримінального кодексу України (ч. 3, 4 ст. 152, ч. 2, 3 ст. 153, ст.ст. 155, 156 КК України), але у порівнянні із статевими злочинами взагалі мають за особливість те, що жертвою посягання є неповнолітня (малолітня) особа.

У радянській літературі початку XX ст. було прийнято виділяти три групи «кримінальних осіб», що вчиняють сексуальні дії з неповнолітніми відповідно до змістовної сторони їх дій: 1) розпусники; 2) особи, що вступають у зносини з малолітніми без дефлорації і збочень; 3) розбещувачі, причому в даній групі окремо виділялася підгрупа гомосексуальних розбещувачів[20].

В. А. Мішота запропонувала наступну типологію злочинців, які вчиняють статеві злочини проти неповнолітніх: «ситуаційні» та «бажані». «Ситуаційні» сексуальні злочинці можуть бути таких типів, як: а) регресивні, б) морально нерозбірливі, в) сексуально нерозбірливі, г) неадекватні. Щодо «бажаних» злочинців, які вчиняють статеві злочини щодо неповнолітніх, то їх автор поділяє на спокусників, інтровертів та садистів[21].

За результатами дослідження особистості злочинців, які вчиняють статеві злочини щодо неповнолітніх, Л. Г. Козлюк виділила два критерії типології цих осіб: 1) за формою прояву сексуального насильства щодо неповнолітніх; 2) за способом встановлення знайомства з неповнолітніми. Відповідно до першого критерію, вона розрізняє наступні типи злочинців.

1. Агресивно налаштовані – до цього типу переважно відносяться особи, які у дитинстві стали жертвами сексуального насильства. А вчинення ними статевого злочину щодо неповнолітнього ніби звільняє їх від відчуття психологічної залежності, яке виникло у них у результаті психологічної та/або фізичної травми. До цього типу необхідно відносити і неповнолітніх злочинців, яким, переважно притаманна агресивна поведінка через низький самоконтроль, при чому цей стан підсилюється соціальною занедбаністю та прагненням до гострих відчуттів. Зазначений тип злочинців становлять також особи з аномаліями психіки, для яких характерний збочений спосіб задоволення сексуальних потреб.

2. Неналаштовані агресивно – це особи, які не ставляться ворожо до неповнолітніх, а бачать у них лише об'єкт задоволення сексуальних потреб. Цей тип злочинців представляють особи, які через різні обставини (імпотенція, похилий вік, невміння контактувати з особами протилежної статті) не можуть вступати у статеві відносини з повнолітніми особами.

За другим критерієм автор поділяє злочинців, які вчинили статеві злочини щодо неповнолітніх, на наступні типи: а) особи, які не мали перешкод для спілкування з неповнолітніми. До цієї групи належать рідні, знайомі, друзі, педагоги та інші особи, які були знайомі з неповнолітніми; б) злочинці, які зацікавлювали неповнолітніх спілкуватися з ними. Зазначений тип будь-яким способом намагається викликати довіру

до себе. Вони можуть схиляти неповнолітніх до спілкування різними способами: від пропозиції купити щось «смачненьке» до «курсу навчання інтимного життя»; в) особи, увагу яких привертали віктимні дії неповнолітніх. Цей тип злочинців становлять особи, яким байдуже з ким задовольняти статеві потреби[22].

Таким чином, типологія особистості злочинців, які вчиняють статеві злочини щодо неповнолітніх, точніше розкриває особливості злочинної поведінки зазначених осіб, у порівнянні із типологією злочинців, які вчиняють замах на статеву недоторканість осіб будь-якого віку.

Деякі вітчизняні та зарубіжні автори виділяють *групи злочинців, які вчиняють педофільні дії.* Так, І. Ушакова виділяє чотири варіанти педофілії залежно від психопатологічної структури особистості: нав'язливий, компульсивний, імпульсивний, псевдораціональний. При цьому особи з нав'язливим варіантом педофілії зазначений автор поділяє на дві підгрупи у зв'язку з різними механізмами формування розладу сексуального потягу. Першу підгрупу складають особи, в яких становлення педофілії відбувалося в пубертатному віці, другу – особи, в яких сексуальні перверзії виникли на тлі інволюції (патології чи старіння) статевої сфери. Крім того, виділяються чотири типи динаміки цього розладу – стаціонарний, прогресуючий, регресний і трансформний[23].

Зарубіжні дослідники також дотримуються подібної точки зору, поділяючи педофілів на фіксований і регресивний типи. Представники першого типу з дитинства не здатні розвивати і підтримувати взаємини з однолітками і почувають соціальний комфорт тільки з дітьми, шукають відповідну компанію і роботу, пов'язану з близькістю дітей. Особи, що належать до другого типу, мали нормальні взаємини з однолітками і подальший гетеросексуальний досвід, проте відчувають у цей же період маскулінну неадекватність у сексуальних і несексуальних стосунках. У таких осіб девіантний акт може набути імпульсивного характеру[24].

За змістом та обсягом усі варіанти типологізації педофільних дій засновані на розбіжностях у механізмах формування аномальної сексуальної поведінки і, як наслідок, специфіці поведінки стосовно об'єкту потягу.

Злочинців, що вчиняють педофільні дії, також пропонують поділити на такі групи: 1) особи молодого віку, що вчинили педофільні дії під впливом алкоголю при відсутності сексуальних відхилень; 2) особи різних вікових категорій, що вступили у зв'язок з 13–16-річними на почуттєвій основі за добровільною згодою; 3) особи, що вчинили педофільні дії щодо близьких родичів; 4) особи, що страждають на перверзії у формі педофілії[25].

Схожу типологізацію можна знайти й у зарубіжних дослідників кримінальної педофілії, які поділяють педофільні дії на п'ять груп: 1) педофільні дії, вчинені молодими злочинцями під впливом алкоголю, за відсутності сексуальних відхилень; 2) педофільні дії стосовно близьких родичів, важливу роль у здійсненні яких відіграв хронічний алкоголізм і примітивізм злочинців; 3) педофільні дії на ґрунті потягів, коли молоді злочинці співмешкають із 12–13-літніми дівчатами за їх добровільною згодою; 4) педофільні дії на девіантній основі, у тому числі й гомосексуальна педофілія; 5) педофільні дії, що вчинені літніми особами (у віці старше 60 років), переважно на фоні психоорганічного синдрому[26]. У наведених типологіях відсутні чіткі системоутворюючі критерії. Аналізуючи зазначені типи можна виявити, що автори взяли за основу типізації педофілів: вік злочинців та їх жертв, передкримінальні зв'язки потерпілих із розбещувачами та стан здоров'я останніх. Але залишається недослідженим питання внутрішньої складової механізму вчинення злочинних дій сексуального характеру щодо неповнолітніх. З іншого боку, необхідно зазначити, що в наведених типологіях усіх злочинців, які вчиняють сексуальні злочини проти малолітніх осіб, автори вважають педофілами. Слід наголосити, що з наукової точки зору зміст понять «педофілія» та «особи, які вчиняють розбещення неповнолітніх» не співпадають. Це питання більш докладно освітлювалося нами у статті «Влияние психологических аномалий на личность преступника, совершающего развращение несовершеннолетних»[27].

Розбещення неповнолітніх є окремим складом злочину та одним із злочинів, які належать до злочинів проти статевої свободи і статевої недоторканості, тому є більш вузьким поняттям. Також, воно разом зі зґвалтуванням неповнолітнього (малолітнього) (ч. 3, 4 ст. 152 КК України), насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, вчиненим щодо неповнолітнього (ч. 2, 3 ст. 153 КК України) та статевими зносинами з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК України), є складовою частиною сукупності статевих злочинів проти неповнолітніх. Розбещувачі неповнолітніх характеризуються специфічними рисами, які їх відрізняють від інших статевих злочинців, але типологія особистості злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх, досі залишалася не розробленою. Тому вважаємо за доцільне, відокремити вид сексуального злочинця, як «особа, що вчиняє розбещення неповнолітніх» та запропонувати власну авторську *типологію особистості злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх.*

Оскільки типологізація завжди відбувається за кількома критеріями, узятими в поєднанні, то розподіл осіб, що вчиняють розбещення неповнолітніх, пропонуємо її з урахуванням цілеспрямування злочинної поведінки, інтелектуально-вольової характеристики особи, її емоційного стану, ступеня моральної деформації та психічних відхилень. Ці критерії характеризують особистість злочинця, його ставлення до кримінальної діяльності, вказують на ціннісні орієнтації та спрямованість особистості. Таким чином виділяємо наступні типи:

1) *Патологічно-демонстративний* – особи цього типу визначаються передусім сильним прагненням будь-яким чином виділитися, продемонструвати себе, свій сексуальний досвід, свої геніталії. Вони не мають своєю метою статеві зносини з потерпілими, отримуючи сексуальне задоволення від того, що їх бачать неповнолітні (малолітні). Представники даного типу полюбляють бути у центрі уваги та дуже високо себе

цінують. Емоції та почуття у цих людей є поверхневими. Їм притаманний особистісний примітивізм, надмірне почуття власної гідності та егоїзм. Частіше за все це особи, які тривалий час не мали сексуальних стосунків, або мають сексуальні дисфункції, що унеможливлюють природний статевий акт.

2) *Розважально-дозвільний* – основною метою таких осіб є бажання спробувати щось нове у сексуальній сфері, сексуальна гра або ж «просвітницька» діяльність, під час якої злочинці ведуть цинічні розмови з потерпілими на сексуальні теми, розповідають відверті натуралістичні сексуальні історії, які нерідко поєднуються з демонстрацією статевих органів як самого винного, так і жертви та непристойних доторканнях до них. Цьому типу розбещувачів притаманні такі характеристики особистості, як хитрість, брехливість, особистісний примітивізм, емоційна тупість та, іноді, гарячкуватість. Ці особи характеризуються високим ступенем моральної занедбаності.

3) *Егоцентрично спрямований* – основною метою цього типу злочинців є задоволення власної статевої пристрасті в будь-який спосіб. Вони байдуже ставляться до жертви і розцінюють її лише як об'єкт сексуального задоволення. Ці особи є найбільш небезпечними і, зазвичай, вчиняють розпусні дії в найтяжчих формах, які серйозно травмують психіку жертви. Ці дії можуть виражатися не лише в оголенні статевих органів потерпілого й непристойних доторканнях до них, а й у навчанні потерпілих онанізму, вчиненні орально-генітального або анально-генітального статевого акту, імітації статевого акта, причому досить часто такі дії мають ознаки інцестуальності, та примушуванні до вчинення жертвами статевих актів між собою. Цим злочинцям притаманні наступні риси характеру: егоїзм, егоцентризм, злопам'ятність, високомірність, корисливість, агресивність, жорстокість, цинізм, схильність до пияцтва та алкологізації. Нерідко особи даного типу, які вчинили розбещення неповнолітніх, у сукупності вчиняють й інші злочини насильницького або корисливого характеру.

4) *Замісний тип* – основною особистісною характеристикою таких розбещувачів є нерозвинутість вольової сфери. Ці особи можуть вступати у статеві зносини з дорослими партнерами, але психологічні чи фізіологічні комплекси, невпевненість у собі та побоювання бути знехтуваним штовхають винних до вибору в якості сексуального партнера неповнолітніх (малолітніх), які легше йдуть на емоційний контакт, ніж дорослі. Вони бажають справляти враження досвідчених і вмілих сексуальних партнерів, але досягти цього можуть лише з малолітніми та неповнолітніми особами. Тобто, вони свідомо відходять від проблемних сексуальних стосунків із дорослими жінками до більш простих, з неповнолітніми (малолітніми). Характерними рисами цих осіб є особистісний примітивізм, хитрість, корисливість, сексуальна незадоволеність через закомплексованість, уразливість та замкнутість.

5) *Патологічний тип* – основним мотивом їх дій є задоволення девіантних форм сексуального потягу будь-яким шляхом, що в більшості випадків призводить до вчинення злочину. Характерними особливостями даних осіб є наявність у них психічних аномалій у межах осудності. До них можна віднести: педофілію, гомосексуалізм, фротеризм, ексгібіціонізм, олігофренію у ступені дебільності, залишкові явища черепно-мозкових травм, хронічний алкоголізм та наркоманію. Ці аномалії не породжують злочинні дії, але їх наявність підвищує можливість вчинення такими особами розпусних дій. Для цього типу осіб притаманні наступні риси характеру: егоїзм, хитрість, неврівноваженість, патологічна сексуальна незадоволеність та уразливість.

Наведена типологія допомагає краще зрозуміти генезис злочинних дій, які вчиняють розбещувачі неповнолітніх, що надає можливість більш ефективного планування запобіжних заходів на індивідуальному та груповому рівні, а, враховуючи типологічні особливості окремих осіб, застосовувати диференційовані заходи корекційної роботи з ними.

---

[1] Философский словарь / под ред. М. М. Розенталь. – М.: Политиздат, 1963. – С. 200–201.

[2] *Кальман А. Г., Христич И. А.* Понятийный аппарат современной криминологии. Терминологический словарь / Под общ. ред. проф. Голины В. В. – Х.: Изд.-во ООО ТО «Гимназия», 2005. – С. 75.

[3] Там само. – С. 218.

[4] Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2005. – С. 455.

[5] Логический словарь-справочник / под ред. Н. И. Кондаков. – М.: Наука, 1975. – С. 595.

[6] *Валуйська М. Ю.* Кримінологічна характеристика особистості злочинців, що вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах [Текст] : дис. … канд. юрид. наук / М. Ю. Валуйська. – Х. : Б. в., 2002. – С. 106.

[7] *Даньшин И. Н.* Введение в криминологическую науку. – Х. : Право, 1998. – С. 97.

[8] Российская криминологическая энциклопедия / под общ. ред. А. И. Долговой. – М. : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М), 2000. – С. 566.

[9] *Мегедь В. В.* Психоформы поведения и стили мышления социотипов / В. В. Мегедь // Соционика, психология и межличностные отношения: человек, коллектив, общество. – 2005. – № 3. – С. 2–23.

[10] Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – С. 98–100.

[11] *Сахаров А. Б.* Личность преступника и типология преступника // Соц. законность. – 1973. – № 3. – С. 19–24; *Сахаров А. Б.* О личности преступника и причинах преступности в СССР. – М. : 1961. – С. 162, 163; Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – С. 98–100.

[12] Там само.

[13] *Закалюк А. П.* Прогнозирование и предупреждение индивидуального преступного поведения. – М. : Юрид. лит., 1986. – С. 44–50.

[14] *Зелинский А. Ф.* Криминология: Курс лекций. – Х.: Прапор, 1996. – С. 68–71.

[15] *Антонян Ю. М.* Портреты преступников: криминолого-психологический анализ : моногр. / Ю. М. Антонян, В. Е. Эминов. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2014. – С. 37–38; *Антонян Ю. М., Голубев В. П., Кудряков Ю. Н.* Изнасилования: причины и предупреждение / Ю. М. Антонян, В. П. Голубев, Ю. Н. Кудряков //. – М. : Изд-во ВНИИ МВД СССР. – 1990. – С. 84–168.

[16] Цит. за *Синєокий О. В.* Психолого-правові проблеми кримінальної сексопатології. Вступ до кримінoперверсології [Текст] : монографія / О. В. Синєокий; [передм. д-ра юрид. наук О. О. Дудорова] / [Запоріз. нац. ун-т, каф. кримін. права та правосуддя; Запоріз. юрид. ін-т ДДУВС, каф. юрид. психології, суд. медицини та психіатрії; Запоріз. облбюро суд.-мед. експертизи]. – Х.: Право, 2009. – С. 291.

[17] Общая сексопатология. Руководство для врачей. Под ред. Г. С. Васильченко. – М. : Медицина, 1977. – С. 144–148.

[18] Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – С. 204.

[19] *Синєокий О. В.* Вказана праця. – С. 294.

[20] Там само. – С. 365–366.

[21] *Мишота В. А.* Предупреждение сексуальных преступлений против несовершеннолетних в семье [Текст] : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. А. Мишота ; Всерос. НИИ МВД России. – М., 2000. – С. 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1292814

[22] *Козлюк Л. Г.* Кримінологічна характеристика особистості злочинця, який вчинив статевий злочин щодо неповнолітнього [Текст] : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / Л. Г. Козлюк ; НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К. , 2009. – С. 14.

[23] Аномальное сексуальное поведение [Текст] = Anomalous sexual behavior : монография / [А. А. Ткаченко, Е. Ю. Яковлева, Н. А. Радченко и др.] ; под. ред. А. А. Ткаченко и Г. Е. Введенского. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – С. 78.

[24] *Синєокий О. В.* Вказана праця.– С. 364.

[25] Там само. – С. 358.

[26] Там само. – С. 366.

[27] *Кулик Е.* Влияние психологических аномалий на личность преступника, совершающего развращение несовершеннолетних / Е. Кулик // Legea si Viata. – Noiembrie, 2015. – P. 76–79.

Резюме

***Кулик К. Д.* Типологія особистості злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх.**

У статті узагальнено існуючі в кримінологічній науці розробки щодо типологізації осіб, які вчиняють злочини проти статевої свободи та недоторканості взагалі та статеві злочини проти неповнолітніх зокрема. Проаналізовано структурні складові особистості осіб, що вчиняють розбещення неповнолітніх. На підставі характерних для цих осіб кримінологічно значущих ознак запропоновано авторську типологію злочинців цього виду, яка складається з патологічно-демонстративного, розважально-дозвільного, егоцентрично спрямованого, замісного та патологічного типів.

Ключові слова: особистість злочинця; типологія злочинців; розбещення неповнолітніх; злочини проти статевої свободи та недоторканості; статеві злочини проти неповнолітніх, сексуальні аномалії.

Резюме

***Кулик Е. Д.* Типология личности преступников, совершающих развращение несовершеннолетних.**

В статье обобщены существующие в криминологической науке разработки типологизации лиц, совершающих преступления против половой свободы и неприкосновенности вообще и половые преступления против несовершеннолетних в частности. Проанализированы структурные составляющие личности преступников, совершающих развращение несовершеннолетних. На основе характерных для этих лиц криминологически значимых признаков предложена авторская типология преступников этого вида, которая состоит из патологически-демонстративного, развлекательно-досугового, эгоцентрично направленного, заместительного и патологического типов.

Ключевые слова: личность преступника; типология преступников; развращение несовершеннолетних; преступления против половой свободы и неприкосновенности; половые преступления против несовершеннолетних, сексуальные аномалии.

Summary

***Kulyk K.* Typology of criminals who commit molestation.**

The article summarizes the existing in the criminology science the typology of the sex offender and the child sexual abuse in particular. Is analyzed the structural components of the identity of the perpetrators of molestation. Based on the characteristic the criminological features for these person is proposed the typology of offenders of this type, which consists of pathologically demonstrative, entertaining, egocentric, regressive and pathological types.

Key words: personality of offender; typology of criminals; molestation; crimes against sexual freedom and inviolability; sexual abuse of minors, sexual abnormalities.